

כלום על מעשה השור (ואינו דומה לשני בני אדם שדחפו לבור). ואם בפעולת השור לבד אין בכוחה לדחפו לבור – האדם חייב, והשור והבור פטורים. עיין שם מילתא בטעמא.

'... במי שהמת שלו, יצא זה שאין המת שלו' – כבר דנו כאן בתוספות שלמאן דאמר 'פודין את הקדשים להאכילן לכלבים' לכאורה לאחר פדיון הרי המת שלו. וכן דנו גם לדעת החולק, אם מותרים בו שאר שימושים והנאות אחרות. וע"ע בענין זה: שער המלך איסורי מזבח א; אגרות משה יו"ד ח"א קצח; מנחת שלמה סד, ג; שבט הלוי ח"ו נ.

'שור ולא אדם חמור ולא כלים' – על באור הדרש וטעם הדין – ע' בנספחים שבחוברת יד, ובמובא בדף כח.

דף נד

הערות ובאורים בפשט

'אמרי, שבירתן זו היא מיתתן' – כי כל קיום דבר – מה נקרא 'חיות' (ע' שיחת מלאכי השרת' עמ' 39). ומצינו לקצת מן המפרשים שפרשו על מה שאמרו בכוס של ברכה שצריך שיהא 'חי' (ברכות נא.) – שלא על היין אמרו, שהרי הוא מזוג במים ואינו חי, אלא על הכלי עצמו, שיהא חי, היינו: שלם. (ע' רא"ש ברכות פ"ז לה; שו"ת הריב"ש קלד. וע"ע במובא לעיל כח. עוד על הגדרת 'חיים' ע"ע עלי שור ח"ב שער ד פרק ח).

(ע"ב) 'אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור ולהפרשת הר סיני...' – ולא מנה התנא גם נגיחת השור הכתובה בתורה, שאחד שור שנגח ואחד כל בהמה וחיה – לפי שאין דין כל הבהמות שוות, שהרי הואב והארי וכו' מועדין מתחילתן. וכן לגבי הניזקין יש חילוקי דינים, שמועד למין פלוני אינו מועד למין אחר. (פני יהושע. וע"ע בשאר מפרשים) (ובמכילתא (משפטים) אכן למדו נגיחת שאר בהמות 'שור' 'שור' משבת. וב'תורה תמימה' (משפטים כא, כח) כתב (עפ"י התוספתא ו, ז) להגיה במשנה, שיש גם להוסיף 'לנגיחת הקרן').

'להנחה הקשתיו ולא לדבר אחר' – פירוש, הקש עבד לבהמה אינו אלא לענין שבת ולא לשאר הדברים שנלמדו משבת. אולם לשאר הענינים שאינם למדים משבת – לא אמרו כלל. כגון הפרשת הר סיני, השבת אבדה, ועוד. (עפ"י חידושי הראב"ד; שו"ת הרשב"א ח"א רנב רנו. וע"ע בשיטת קדמונים ובשטמ"ק בשם ר"פ).

ציונים וראשי פרקים לעיון

'חמור דבור לרבי יהודה ושה דאבידה לדברי הכל – קשיא' – 'זהכי נקטינן מן ראשונים, דכל שמעתא דסלקא בקושיא, לא הוי קושיא – תיובתא, אלא עיון דילמא משכחת לה פירוקא' (תשובות הגאונים (הרכבי) שלד. וכן כתב רשב"ם – בבא בתרא נב: בשם ר"ח, והרא"ש רפ"ד דברכות בשם רב האי גאון. וע' באור הלכה – ריט ד"ה ותרי)

וכן הביא במשך חכמה (אחרי טו,ו) 'אין קשיא ללא תרוץ'. והוא עצמו במקום אחר (תצא כב) פרש שאפשר לרבות מ'שה דאבדה' – אפילו מגדל בהמה דקה בארץ ישראל (שבכך מדובר בפרשה, כנראה מהקשר הכתובים 'בארץ אשר נתן...') – אף שעושה כן באיסור, מצוה להשיב אליו את שיו. וע"ע כאן ב'למנצח לדוד' (לר"ד פארדו).

(ע"ב) 'וכן חיה ועוף כיוצא בהן' – על דינם של עופות בשאר דינים שבתורה – ע' במובא ב'מגדים חדשים' (לרד"י וויס שליט"א. ח"א עמ' יא ואילך) (=עיר הנדחת; הקרבת מחוסר זמן; איסור גזיה ועבודה במוקדשין; רובע ונרבע).
וע' ב'אמת ליעקב' כאן שעמד על דיוקי לשון הרמב"ם, שהשמיט עוף לגבי כמה ענינים. וע"ע ב'אילת השחר'.

דפים נד – נה

ענינים, טעמים ופרפראות

'שאל רבי חנינא בן עגיל את רבי חייא בר אבא, מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב? אמר לו: עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב שאלני אם נאמר בהן טוב אם לאו, שאיני יודע אם נאמר בהם טוב אם לאו... שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי שהיה בקי באגדה... הואיל וסופן להשתבר... הרואה טי"ת בחלומו...' – כתבו התוס' (בבא בתרא קיג. ד"ה תרויהו) שפעמים שלא היו בקיין בפסוקים. (ובשו"ת מהרי"ל (קמט) לאחר שהביא דברי התוס' הללו, הוסיף 'ואם נאמר גם כן על רבותינו המחברים (שפעמים אינם בקיאים בפסוקים) – צריך עיון).

ואולם, הקושי מבואר, לחשוב על אחד מחכמי התלמוד, עמודי התורה, שלא היה מקושט בכ"ד כתבי הקודש, הראויים להיות שגורים בפי כל תלמיד חכם (ע' שמו"ר מא.ה). מה גם בעשרת הדברות. – 'ודאי הדבר זר כפשטיה, לומר שלא ידע האמורא לשון הכתוב שבתורה, ואפילו במשניות היו כולם בקיאים, כל שכן בתורת משה כי הם חיינו. וצריך כל א' להשלים פרשיותיו עם הצבור, ועיקר לימודם היה בתורה שבכתב ודרשותיה ודקדוקיה...' (קדושת השבת' לר"צ הכהן – ז, עמ' 41).
ופירושים רבים, בכל דרכי הפרד"ס, נאמרו בענין זה (וע' ב'קדושת השבת' שם; פני יהושע; מהר"ץ היות, ובמפרשי ה'עין יעקב' ושאר מפרשים; ערוך לגר – סוף נדה).

יש מי שפרש בדרך זו: מתוך התשובה ('שסופן להשתבר') מתבאר שהשאלה לא היתה על לשון הפסוקים המפורשים בתורה, אלא על הלוחות עצמם, מדוע בלוחות הראשונים שניתנו לישראל לא היה כתוב בהם 'למען ייטב לך' ובלוחות השניים כתוב כן? ועל זה תמה החכם, עד שאתה שואלני על טעם הדבר, יש לך לשאול אם אכן כך הוא, שהשינויים שבמשנה תורה ב'אתחנן' משקפים את הנחרת בלוחות שניים, או שמא גם בלוחות השניים היה חקוק בדיוק אותו נוסח שבראשונים, ואך בכתיבת משנה תורה הסכימה דעתו של הקב"ה לאלו השינויים.

ולכן שלחו שאלה זו אל החכם שהיה בקי באגדה, ואכן מתשובתו מבואר כי בלוחות ראשונים היה חקוק הנוסח הכתוב ב'תרו', ובאחרונים – זה של 'אתחנן'. וכך גם מבואר בפסיקתא זוטרתא (תשא. לד.). (מתוך 'המקרא והמסורה' לר"ר מרגליות – א).

פג. שור שנפל לתוך הבור, לאחוריו, מקול הכריה, ומת – האם חייב בעל הבור? פרט הדין בבור ברשות הרבים ובבור ברשותו (כגון שהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, או בבור שבקצה הצרו). (נג.)

לחכמים החולקים על רבי נתן (בשור שדחף את חבירו לבור) – בעל הבור פטור. ולרבי נתן – לשמואל חייב תמיד, ולרב אינו חייב אלא בבור שלו, אבל ברה"ר פטור, שאינו חייב בו אלא על הבלו ולא על חבטה, ובנפילה לאחוריו אין הזק מחמת 'הבלא'. (וכל זה כשנפל מלכתחילה לאחוריו, ולא בשנפל לפניו והתהפך).

פד. א. שני שוורים שנגחו יחדיו, ואחד מהם הוא של הקדש – מה דין התשלומין של בעל השור השני? פרט הדין בתם ובמועד.

ב. שור שדחף שור אחר לבור – מה דין התשלומין בתם ובמועד? (נג.)

א. לרבנן – במועד משלם חצי נזק, ובתם – רביע. ולרבי נתן – במועד: נזק שלם, ובתם: חצי נזק. (ולדעת האומרים 'האי פלגא נזקא עביד...') אף לרבי נתן דינו כלרבנן – תוס'.

ב. לרבנן – במועד משלם ג"ש ובתם ח"ג, ובעל הבור פטור. (כ"ה לשיטת רש"י. ולהתוס' – במועד ח"ג ובתם רביע). ולר"ג – במועד, בעל השור משלם ח"ג ובעל הבור חצי, ובתם – בעל השור רבע ובעל הבור שלשה רבעים.

פה. האם שור ובור חייבים על נזקי בהמה של פסולי המוקדשין? (נג.)

שור חייב ובור פטור (וכתב המנ"ח (נג) שפטור רק ממיתה ולא בניזקין. וע' ב'הר צבי'). ודוקא פסולי המוקדשין שנפדו, אבל בכור בעל-מום שאין לו פדיון, או שאר קדשים שעדיין לא נפדו – פטור, שאינו בכלל 'שור רעהו'.

פו. אלו מהמנויים להלן שנפלו לבור, חייב עליהם בעל הבור, ואלו פטורין:

א. שור פקח שנפל ביום / בלילה. ב. אדם שוטה. ג. עבד כנעני. ד. עוף. ה. כלים. (נב. נג: נד)

א. ביום – לרב ירמיה: חייב. והקשו עליו, והסיק רבא שפטור, וכן תניא בברייתא. בלילה – חייב. ב-ג. מת – פטור. הוזהר – חייב, כשאר אדם. ד. חייב. ה. לתנא קמא פטור ולר' יהודה חייב.

פז. האם יש איסור כלאים במינים / במקרים הבאים:

א. תרנגול ופסיוני.

ב. אווז ואווז הבר.

ג. גמל פרסי וגמל ערבי.

ד. מנהיג ספינה או מרביע שני מינים שונים של דגים (חיות שבים).

ה. מנהיג ספינה במשיכת עז ודג.

ו. זורע במפולת יד אחת חטה ושעורה, החטה בארץ ושעורה בחו"ל. (נה.)

א-ב. אסור. ג. אינם כלאים זב"ז. ד. כלאים (אולם, לענין הרבעה כתבו הראשונים שאין שייך בדגים אלא בשאר חיות ים). ה. רחבה הסתפק בדבר, ורבינא סבר להתיר, ודחו דבריו. (ולחומרא אוליגן – הרא"ש). ו. אין איסור.

פרק שישי – 'הכונס'